

TIJORAT BANKLARINING SAMARALI INVESTITSION FAOLIYATI

Suyarova ZebinisoUlug`bek qizi
Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti
3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda tijorat banklariga investitsiya jalb qilish orqali ularni rivojlantirish ta'kidlangan. Shuningdek, investitsiyalarning iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi va hozirgi kundagi tijorat banklaridagi ba'zi muammolarga yechimlar berilgan.

Аннотация: В данном тезисе особое внимание уделяется развитию коммерческих банков за счет привлечения инвестиций. Также, приводятся вклад инвестиций в экономику и пути решения некоторых проблем в коммерческих банках сегодня.

Annotation: This thesis emphasizes the development of commercial banks by attracting investment. Also, the contribution of investments to the economy and solutions to some problems in commercial banks today are give

Kalit so'zlar: tijorat banklari, investitsiya, investitsiya faoliyati, moliya bozori, korporativ moliya, xorijiy investitsiyalar, loyihalar moliyasi.

Ключевые слова: коммерческие банки, инвестиции, инвестиционная деятельность, рынок капитала, корпоративные финансы, иностранные инвестиции, проектное финансирование.

Keywords: commercial banks, investment, investment activities, capital market, corporate finance, foreign investments, project finance.

Globalashuv sharoiti mamlakatlar o'rtasidagi integratsiya jarayonlarini ham jadallashtirib yubordi. Bu sur'atlar ijtimoiy-siyosiy, sotsial-iqtisodiy, madaniy-gumanitar, sport, shuningdek, davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarida o'z ifodasini topyapti. Bunday tendensiyalar, albatta, moliya bozorlari, tijorat banklari, moliyaviy mexanizmlar, xususan, investitsiyalar oqimi qiyofalarini mutlaqo o'zgartirib yubordi.

Binobarin, bugun qaysi davlat faol investitsiya siyosatini yuritayotgan bo'lsa, o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishayotgani aksiomaga aylanib ulgurdi.

Prezident Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "investitsiya – bu iqtisodiyot drayveri, o'zbekcha aytganda, iqtisodiyotning yuragi, desak, mubolag'a bo'lmaydi. Investitsiya bilan birga turli soha va tarmoqlarga, hududlarga yangi texnologiyalar, ilg'or tajribalar, yuksak malakali mutaxassislar kirib keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi".

Xo'sh, mazkur muhim yo'nalishda tijorat banklari qanday ishtirok etyapti? To'g'ri, yurtimiz tarixida ilk marta O'zbekistonning suveren davlat obligatsiyalarini xalqaro moliya bozorlariga chiqarildi. Bu borada "J.P.Morgan", "Citibank", "Deutsche Bank" kabi yetakchi xalqaro investitsiya banklari bilan hamkorlik olib borilyapti.

Lekin xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish uchun mamlakatimiz bank-moliya salohiyatini to'la namoyon etish uchun yana qanday choralar ko'rilmogda yoki ko'rish kerak?

Oxirgi yillarda bank va moliya tizimida jadal davom ettirilayotgan jadal islohotlar avvalo sohaga zamonaviy bozor mexanizmlarini keng joriy etishda namoyon bo'lyapti. O'z navbatida uzoq yillar davomida banklar kapitalining asosiy qismi davlatga tegishli bo'lib kelgandi. Bu esa bank sektorida sog'lom raqobatga to'siq bo'lib kelar, xizmat ko'rsatish sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatib kelayotgan edi. Binobarin, so'nggi yillarda banklar faoliyati, ayniqsa, ularning investitsion jarayonlardagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan muhim institutsional o'zgarishlar amalga oshirilyapti. Davlat rahbarining topshirig'i bilan hukumat va Markaziy bank xalqaro moliya institutlari ko'magida bank-moliya tizimini rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli strategiya ishlab chiqilmogda.

Zero, shu asosda bank tizimiga xususiy va xorijiy kapital kirib keladi. Pirovardida davlat banklari ulushi bosqichma-bosqich kamayib boradi va sohada raqobat muhitini yaxshilash, tijorat banklari faoliyatini, kreditlash sifati va madaniyatini, ayniqsa, ularning investitsion aktivligini har tomonlama oshirishga xizmat qiladi.

Bu yo'lda moliya bozorlari, jumladan, fond bozorini rivojlantirish, yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish va obligatsiyalar chiqarish orqali bank xizmatlari ko'lamini yanada kengaytirish, ilg'or axborot texnologiyalari asosida bank tizimini ravnaq toptirishga alohida e'tibor qaratilyapti. Sarmoyadorlar uchun keng va qulay sharoitlar yaratib berilyapti. Bu yo'ldagi birinchi qadam albatta valyuta bozorini erkinlashtirib borilayotgani hisoblanadi. Aynan mazkur omillar tijorat banklarining investitsiyaviy faoliyati samaradorligini oshirish, institutsional asoslarini takomillashtirishga turtki bo'lyapti.

Harakatlar strategiyasida belgilab bergan ustuvor yo'nalishlariga uyg'undir. Zotan, unda bank tizimini isloh qilishni chuqurlashtirish va barqarorligini ta'minlash, banklarning kapitallashuv darajasi va depozit bazasini oshirish, ularning moliyaviy barqarorligi va ishonchliligini mustahkamlash, istiqbolli investitsiya loyihalari hamda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kreditlashni yanada kengaytirish mustahkamlab qo'yilgan.

Shu ma'noda investitsion bank kompaniyalarning an'anaviy biznes faoliyatini moliyalashtirish uchun oddiy instrumentni emas, balki ularning murakkab moliyaviy ehtiyojlarini qondirish uchun taklif etiladigan mahsulotlar va xizmatlar tizimini anglatishi to'g'risida fikr bildiriladi. Aynan shundan kelib chiqib investitsion bank xizmatlari beshta strategik muhim biznes sohalariga ajratiladi. Kapital bozorlari, korporativ moliya, merchant-banking, loyihalar moliyasi, tavakkalchilikni boshqarish shular jumlasidandir.

Masalan, tijorat banklarining kapital bozorlaridagi investitsion faoliyati nimalarda namoyon bo'ladi dersiz? Ular birlamchi bozordagi operatsiyalar, xususan, aksiyalar bozoridagi xizmatlar (emissiya qilish va joylashtirish, tadqiqot, homiylik, listingga kiritilgandan keyingi ko'mak); qarz majburiyatlari bozoridagi xizmatlar (emissiya qilish va joylashtirish, sekyuritizatsiyalash, tadqiqot va boshqalar)ni o'z ichiga olsa, ikkilamchi bozorda esa aksiyalar bozoridagi xizmatlar (sotish, diling, brokerlik, market-meyking,

aktivlarni boshqarish); qarz majburiyatlari bozoridagi xizmatlar (sotish, diling, brokerlik, market-meyking, aktivlarni boshqarish) kabi operatsiyalarni qamrab oladi.

Korporativ moliya yo‘nalishidagi biznes faoliyat esa egalikdagi mulkni qayta taqsimlash xizmatlari (birikish va qo‘shib olish va boshqalar), inqirozdagi kompaniyani restrukturizatsiya qilish xizmatlari, moliyaviy maslahat xizmatlarini ifodalaydi.

Tijorat banklari investitsion faoliyatida merchant benking ham muhimdir. Sababi, shu asosda kompaniya faoliyatining dastlabki bosqichida aksiyalarga investitsiya qilish (venchur kapital), o‘shirish va egalikdagi mulk bazasini restrukturizatsiya qilish maqsadida aksiyalarga investitsiya qilish (xususiy kapital) imkoniyati yaratiladi.

Loyihalar moliyasi, ya‘ni tuzilmaviy moliyada esa xususiy investitsiya tashabbuslari, aralash, ya‘ni davlat va xususiy sektor hamkorligi muhim o‘rin tutadi.

Sanoat va moliya tavakkalchiliklarini boshqarish xizmatlari, tavakkalchilikni o‘lchash va qoplash bo‘yicha konsalting xizmatlari ham tijorat banklarining investitsion faoliyatida, boshqacha aytganda, ularning investitsion bank ekanligini tasdiqlovchi asosiy parametrlar hisoblanadi.

Mamlakatimizda ham tijorat banklarining investitsion siyosatini aynan shulardan kelib chiqib zamon talablariga moslashtirish qat‘iy talab etilyapti. Bunda ularning investitsion faoliyatning maqsadli mo‘ljallari tizimini tashkil etish va mazkur maqsadlarga erishish usullarini erkin tanlash uchun imkoniyat berilyapti. Institutsional jihatdan qaraganda, bu investitsion faoliyatni tashkil etish va boshqarish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmogda deganidir. Aynan shu nuqtayi nazardan tijorat banklarimizning muayyan faoliyati investitsion aktivlarning muvofiq tarkibi va hajmini ta‘minlash, tavakkalchilikning maqbul darajasida aktivlar daromadlilikini oshirishga yo‘naltirilishi kerak. O‘z navbatida bank resurs bazasini kengaytirish va bank resurslari saqlanishini ta‘minlash ham istiqbol maqsadlari qatoridan joy olishi lozim. Shundagina investitsion qo‘yilmalarning likvidlilik, xavfsizligi va daromadlilik hamda o‘shirish uchun pragmatik sharoit yaratiladi. Shu o‘rinda investitsiya yo‘nalishida tijorat banklarini rag‘batlantiruvchi omillar bo‘yicha quyidagi takliflarni keltirib o‘tish mumkin: raqobatdagi ustunlikni oshirish, resurs bazasini kengaytirish hisobiga kreditlash hajmini oshirish, kredit portfeli tavakkalchiliklarini diversifikatsiyalash asosida tavakkalchilik darajasini kamaytirish, kredit qaytmasligi tavakkalchiligini kamaytirish.

Demak, hali oldinda qiladigan ishlar ko‘p. Masalan, mamlakatimiz banklarida hamon qisqa muddatli manbalarni qisqa muddatli aktivga yo‘naltirish ko‘lami kattaligicha to‘g‘ri kelmogda. Shunday ekan, tijorat banklarining uzoq muddatli aktivlarga qo‘yilma qilish imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Hozirgi kunda respublikamiz banklarining fond bozoridagi operatsiyalari ko‘lami kichikligicha qolmogda. Bu miqyosni tubdan qayta ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq. Tijorat banklari likvidlilikni samarali boshqarish, investitsion portfel tarkibini oqilona shakllantirish yo‘lidagi ayrim to‘siqlarni bartaraf etish davr talabidir.

Xulosa qilib atganda, har qanday islohot natijasi xalqimiz uchun farovon va munosib turmush sharoitini yaratishga xizmat qilishi darkor. Davlatimiz rahbari ta‘kidlaganidek,

“Odamlarimiz yetarli daromad topishi uchun eng qulay biznes va investitsiya muhitini shakllantirib, yangi-yangi korxonalar va ish joylarini ko‘paytirishimiz zarur. Bu g‘oyat dolzarb ishlarni o‘zimiz qilmasak, hech kim bizga chetdan kelib qilib bermaydi”. Bunday yondashuv faqatgina buyuk iqtisodiy sakrashlar orqali xalqning turmush darajasini oshirish, aholi farovonligiga birinchi darajali masala sifatida qarash – haqiqiy xalqparvar yetakchiga xosdir. Tijorat banklari esa aynan mana shunday muhim jarayonlarning eng faol va uzluksiz ishtirokchisiga aylanishi bugun har qachongidan ham dolzarbdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 2018-yil 28-dekabr. <https://president.uz/uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 2020-yil 29-dekabr. <https://president.uz/uz>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami. - №6(766)-70-modda. – T.:Adolat, 2017. <https://lex.uz/>